

Uzupełnienie

W odpowiedzi na pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach z dnia 31.08.2012 r. znak WPN-II.410.117.2012.EC wnosimy uzupełnienie w sprawie Budowy zbiornika retencyjnego „Dolina Marczakowi” na rzece Lubrzance. Podkreślamy, iż zbiornik ten nie będzie realizowany w latach 2012-2015, na jakie opracowany jest projekt Programu Ochrony Środowiska. Ewentualna realizacja budowy zbiornika uzależniona jest od pozyskania środków finansowych. Nie można zatem określić terminu jego realizacji. Zbiornik ten zapisany został w „Programie małej retencji dla województwa świętokrzyskiego”, gdzie z przeprowadzonej oceny oddziaływania na środowisko nie stwierdzono znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko. przedmiotowy zbiornik posiadał koncepcję jego budowy, która obecnie jest nieaktualna. Nie posiada również projektu budowlanego. Przed przystąpieniem do realizacji jego budowy konieczne będzie uzyskanie decyzji środowiskowej, a co za tym idzie przeprowadzenie pełnej analizy oddziaływania na poszczególne elementy środowiska oraz rozważenie najkorzystniejszego wariantu jego realizacji. Na obecną chwilę nie można założyć dokładnej lokalizacji zbiornika, jego powierzchni, rozwiązań technicznych, czy zagospodarowania wokół zbiornika.

Decyzje o budowie zbiornika oraz jego lokalizacji powinny być podejmowane po wnikliwej analizie potencjalnych korzyści ekonomicznych i strat w środowisku przyrodniczym, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Jeżeli ochrona elementów przyrodniczych nie jest możliwa, należy zaplanować działania mające na celu złagodzenie oddziaływania zbiornika na środowisko, ewentualne działania kompensacyjne poza obszarem zbiornika na tym samym cieku lub w jego zlewni lub zrezygnować z jego budowy. Pierwszym etapem prac powinna być szczegółowa i staranna inwentaryzacja przyrodnicza otoczenia zbiornika oraz zlewni. W momencie wykonywania dokumentacji projektowej oraz w trakcie sporządzania raportów oddziaływania przedsięwzięć na środowisko, powinny zostać dokładnie określone warunki środowiskowe w miejscu lokalizacji i w jej bezpośrednim sąsiedztwie i możliwości retencjonowania wody.

Planowany zbiornik Dolina Marczakowi zlokalizowany został w obszarze natura 2000, gdzie występuje na całej długości rzeki gatunek naturalny – stójka gruboskorupowa, dla której zagrożeniem są m.in. prace hydrotechniczne oraz regulacja koryta rzeki. Przy projektowaniu zbiornika rozważyć należy rozwiązania alternatywne jakim może być budowa zbiornika bocznego poza korytem rzeki. Zbiorniki boczne nie stwarzają tak dużych jak w przypadku zbiorników zaporowych, problemów z zamulaniem. Dodatkowe czyszczenie

takiego zbiornika jest zdecydowanie prostsze (może być wykonywane „na sucho”) i nie powoduje zamulania i zanieczyszczenia wód rzeki poniżej. Istotne jest, że taki zbiornik nie przerywa ciągłości biologicznej cieku oraz ogranicza oddziaływanie na siedliska naturalne.

W pobliżu planowanego zbiornika zlokalizowane są również siedliska naturalne: zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, oraz stanowiska gatunków naturalnych: przeplatka aurinia i czerwończyk nieparka. W celu ograniczenia negatywnych oddziaływań przedsięwzięcia należy po wnikliwej analizie przyrodniczej rozważyć taką lokalizację zbiornika, która w najmniejszym stopniu będzie oddziaływać na siedliska i stanowiska naturalne (należy oddalić się od przedmiotów ochrony natury 2000). Również można ograniczyć powierzchnię zbiornika, a prace budowlane wykonywać w okresie pozarozrodczym, co znacznie ograniczy negatywne oddziaływanie.

Ochrona obszaru w ramach sieci NATURA 2000 nie wyklucza jego gospodarczego wykorzystania. Zgoda na działania szkodzące obiektowi może być wyrażona wyłącznie w określonych przypadkach i pod warunkiem zrekompensowania szkód w innym miejscu (w celu zapewnienia spójności sieci). Działania mogące w istotny sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych dopuszczalne są tylko w przypadku wymogów nadrzędnego interesu publicznego, jednak pod warunkiem braku rozwiązań alternatywnych oraz wykonania działań kompensacyjnych, niezbędnych dla zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów NATURA 2000. Jeśli w grę wchodzi siedliska o znaczeniu priorytetowym inwestycja będzie mogła być realizowana tylko w celu ochrony zdrowia i życia ludzi, zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego, uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędym znaczeniu dla środowiska lub w przypadku działań wynikających z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

Pod względem zdolności retencjonowania wody świętokrzyskie należy do najuboższych w kraju (3,6%). Potencjalne zmiany tego stanu, w przypadku rezygnacji z realizacji budowy zbiorników małej retencji, dotyczą przede wszystkim zmniejszenia się wilgotności obszaru, obniżenia poziomu wód gruntowych, braku możliwości łagodzenia ekstremalnych przepływów, w tym zmniejszenia wysokości fal powodziowych oraz braku przeciwdziałania skutkom suszy. Konsekwencją zaniechania rozbudowy retencji to także większe wahanie poziomu zwierciadła wód podziemnych i zmniejszone możliwości oczyszczania się wód powierzchniowych. Należy pamiętać, że każde działanie inwestycyjne pociąga za sobą również negatywne skutki dla środowiska. Mimo to konieczne jest jednak uwzględnianie długotrwałych zmian pozytywnych, pośrednich skutków i długofalowego celu,

który zostanie osiągnięty poprzez realizację zadań. Realizacja Programu może przynieść niewątpliwe negatywne skutki związane z ingerencją w przyrodę, defragmentacją środowiska i degradacją niektórych siedlisk. Z drugiej strony nie podejmowanie określonych zadań może doprowadzić do strat nieporównywalnie większych: zarówno w środowisku (degradacji siedlisk wodnych i wodno-błotnych, lasów łęgowych, łąk wilgotnych oraz występowania związanych z nimi gatunków flory i fauny). Brak budowy zbiorników retencyjnych skutkowało będzie dalszym zmniejszaniem się zasobów wód podziemnych.

Stworzenie systemu retencyjnego powoduje wolniejszy odpływ wody z terenów objętych projektem, zwiększone zostają możliwości retencyjne obszarów. Następuje zatrzymywanie wody powierzchniowej i podniesienie poziomu wód gruntowych, co prowadzi do szeregu korzystnych zmian w środowisku, m.in:

- zwiększenia zasobów wodnych na obszarach zlewni (również wód podziemnych poprzez infiltrację)
- poprawy czystości wód płynących w wyniku absorpcji zanieczyszczeń przez roślinność wodną i przybrzeżną w zbiorniku
- możliwości łagodzenia ekstremalnych przepływów, w tym zmniejszenia wysokości fal powodziowych (ograniczone zostają obszary zalania przy przejściu fali, przeciwdziałanie skutkom suszy)
- poprawy warunków mikroklimatycznych w pobliżu zbiorników
- zmiany walorów krajobrazowych obszaru
- zmian właściwości gleb (lepsze uwilgotnienie gleby zwiększa szansę uzyskania odnowień drzewostanów liściastych), co przyczynia się do stabilizacji ekosystemów leśnych, zahamowany zostaje proces degradacji unikalnych kompleksów leśnych, zwiększa się odporność kompleksów leśnych na wypadek wybuchu pożarów
- prowadzenia przebudowy fitocenozy roślinnych, a tym samym dostosowania składu gatunkowego do panujących warunków siedliskowych
- wzrostu odporności zbiorowisk roślinnych na niekorzystne czynniki abiotyczne (wiatr, śnieg, wysokie i niskie temperatury powietrza, emisje przemysłowe) oraz biotyczne (działalność szkodliwych owadów i grzybów)
- zwiększenia bioróżnorodności obszaru, dzięki stworzeniu korzystnych warunków bytowania fauny: płazów, gadów, ptaków oraz roślin wodnych i dwuśrodowiskowych
- wykorzystania zbiorników wodnych dla potrzeb wypoczynku i rekreacji człowieka
- obiekty małej retencji mogą stanowić przedmiot edukacji ekologicznej.

Najbardziej odczuwalnymi skutkami negatywnymi są:

- zniszczenie istniejących siedlisk: wodnych (rzeczno-potokowe), wodno-błotnych, łąkowych, zarośli nadrzecznych, leśnych i innych oraz związanych z nimi zgrupowań organizmów, w tym gatunków rzadkich i chronionych – w wyniku zajęcia pod zalew terenów dolin rzek charakteryzujących się obecnością cennych biotopów, dolinnych, mokradeł, torfowisk z licznymi gatunkami roślin i zwierząt. W przypadku lokalizacji zbiorników bezpośrednio na ciekach wodnych zniszczeniu ulegnie występująca w korycie roślinność wodna. Dewastacja i likwidacja terenów bagiennych, podobnie jak regulacje naturalnie meandrujących rzek, są szczególnie groźne dla awifauny oraz ssaków związanych z terenami wodno-błotnymi. Do zwierząt bezkręgowych najbardziej zagrożonych w związku z realizacją programu małej retencji należą wszystkie gatunki małży, a ponadto te gatunki ślimaków słodkowodnych, które mają ograniczony obszar występowania;
- czasowe zmiany stosunków wodnych. Już w okresie budowy zbiornika mogą nastąpić np.: odwodnienie wykopów, przepuszczenie wód budowlanych czy też eksploatacja złóż materiałów na budowę nasypów; zmianie może ulec ukształtowanie powierzchni terenu, zniszczone mogą być profile glebowe; pojawiają się rośliny synantropijne;
- możliwa migracja zanieczyszczeń do poziomu wodonośnego w przypadku zanieczyszczonych powierzchniowych wód śródlądowych, prowadząca do praktycznie nieodwracalnego skażenia wód podziemnych;
- rozwój fitoplanktonu i tzw. zakwitów wód w zbiornikach wodnych spowodowany wyższą temperaturą wody, wynikająca z dużej powierzchni lustra wody, mniejsze natlenienie w następstwie zmniejszenia tempa przepływu i turbulencji sprzyjają. Odpływające ze zbiorników wody są żyźniejsze, a nierzadko także w znacznym stopniu odtlenione;
- zwiększona sedymentacja w zbiorniku również powoduje skutki biologiczne. Osady zbiornikowe wraz ze związanymi z nimi cząstkami organicznymi powodują zamulenie biologiczne czynnej powierzchni dna, co pogarsza warunki życiowe osiadłych tam organizmów – zasypanie dna najbardziej jest szkodliwe dla ryb łososiowatych, dla wędrujących organizmów dennych odkłady osadów w zbiorniku mogą stanowić przeszkodę nie do przebycia.
- zmniejszenie prędkości przepływu zwiększa liczbę ryb, zmieniając ich skład gatunkowy - zanikają łososiowate, a pojawiają się ryby wód stojących lub wolno płynących - karpie i szczupaki,

- niekorzystne oddziaływanie zbiornika małej retencji na tereny przyległe, przez spiętrzenie wody. Podniesienie zwierciadła wód podziemnych w pewnych okresach zagraża „podtopieniem” tych obszarów, co może ograniczyć korzystanie ze znajdujących się w sąsiedztwie nieruchomości;
- przegrodzenie rzeki zaporą zmienia warunki środowiska wodnego w sposób zasadniczy. Zgrupowania organizmów tworzące biocenozę rzeczno-potokową ulegają w większości zniszczeniu. Względnie niewielka tylko liczba gatunków ma możliwość przeżycia;
- zbiornik retencyjny stwarza niekorzystne warunki dla pewnych gatunków ryb (pstrąg, lipień). Budowa zbiornika narusza stan ichtiofauny w cieku. Duży wpływ na ichtiofaunę ma sam obiekt zapory przegradzającej dolinę. Ryby zniesione przez prąd rzeki nie mają możliwości powrotu do swoich stałych miejsc pobytu. Zapora utrudnia też wędrówki ryb, zwłaszcza wędrówki na tarło w górę rzeki. Dlatego przy każdym zbiorniku naruszającym naturalny przepływ rzeki konieczna jest budowa przepławek dla ryb;
- niekontrolowany dopływ ścieków z ośrodków wypoczynkowych, zanieczyszczenie paliwami płynnymi i zaśmiecanie obszaru samego zbiornika w przypadku zagospodarowania rekreacyjno-turystycznego zbiornika (zwiększona liczba ludzi i pojazdów mechanicznych).

Decyzje o budowie zbiornika oraz jego lokalizacji zostanie podjęta po wnikliwej analizie potencjalnych korzyści ekonomicznych i strat w środowisku przyrodniczym, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Jeżeli ochrona elementów przyrodniczych nie będzie możliwa, należy zaplanować działania mające na celu złagodzenie oddziaływania zbiornika na środowisko, ewentualne działania kompensacyjne poza obszarem zbiornika na tym samym cieku lub w jego zlewni lub zrezygnować z jego budowy. Pierwszym etapem prac będzie szczegółowa i staranna inwentaryzacja przyrodnicza otoczenia zbiornika oraz zlewni. W momencie wykonywania dokumentacji projektowej oraz w trakcie sporządzania raportu oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, zostaną dokładnie określone warunki środowiskowe w miejscu lokalizacji i w jej bezpośrednim sąsiedztwie i możliwości retencjonowania wody.

Odcinek cieku zajęty pod zbiornik będzie przekształcony na skutek działalności człowieka i zgodnie z terminologią stosowaną w Ramowej Dyrektywie Wodnej staje się „sztuczną częścią wód”. Jej powstanie oznacza zmianę lub modyfikację istniejącego stanu wód, której można dokonywać wtedy, gdy wynika to z nadrzędnego interesu społecznego. Same korzyści ekonomiczne płynące z osiągnięcia celu nie dają wystarczającego

uzasadnienia wprowadzania zmian. Rozwiązaniem jest osiągnięcie nie mniejszych niż przed przekształceniem ciekłu korzyści dla zrównoważonego rozwoju, zapewniającego zachowanie walorów przyrodniczych.

Ponieważ przekształcenie elementów przyrodniczych jest nieuniknione, koncepcja przedsięwzięcia powinna przewidzieć działania mające na celu wyrównanie dokonanych szkód w środowisku, przez kompensację przyrodniczą, prowadzącą do przywrócenia równowagi biologicznej. Rozwiązania pojawiających się problemów można dokonać m.in. przez:

- odtworzenie biocenozy specyficznej dla brzegów ciekłu nad brzegiem zbiornika,
- umożliwienie dostępu zwierząt do wody na trasach ich migracji, np. przez budowę specjalnych przejść pod ciągami komunikacyjnymi czy też utworzenie łagodnych zejść ze skarp - wypłycone brzegi ułatwiają dostęp zwierzętom leśnym do wody,
- zaplanowanie budowy przepławek dla ryb, usytuowanych w budowli piętrzącej zbiornika zaporowego lub w konstrukcji jazu (w celu zachowania ciągłości biologicznej ciekłu),
- budowę zbiorników bocznych.
- nieregularny kształt linii brzegowej zbiorników. Zwiększony zostanie tym samym obszar występowania roślin wodnych strefy przybrzeżnej oraz roślin dwuśrodowiskowych, a także stworzone będą korzystne warunki rozwoju płazów,
- utworzenie na rowach wypłyconych zatok - stanowią one dodatkowe miejsca rozwoju płazów oraz stanowisko specyficznej gamy roślin,
- wywieszenie w drzewostanach wokół zbiorników wodnych budek lęgowych dla ptaków oraz schronów dziennych dla nietoperzy.